

Prof. dr hab. Katarzyna Laskowska

Kierownik Katedry Prawa Karnego i Kryminologii
Zakład Kryminologii
Wydział Prawa
Uniwersytet w Białymstoku

**RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ MGR RADOSŁAWA JASIŃSKIEGO
PT.: „PRZESTĘPCZOŚĆ WIĘZIENNA W FEDERACJI ROSYJSKIEJ. STUDIUM
KRYMINOLOGICZNE” (SS. 376)**

Przedstawioną do oceny rozprawę doktorską mgr Radosława Jasińskiego oceniam pozytywnie. W związku z tym może ona być podstawą kolejnych etapów postępowania w jego przewodzie doktorskim.

I. Ocena wyboru tematu rozprawy doktorskiej

Wybór tematu należy uznać za trafny. Potwierdzam to jako wieloletnia badaczka problematyki przestępczości w Rosji zarówno w ujęciu teoretycznym, jak i empirycznym oraz historycznym i współczesnym.

Jak w każdym państwie, tak i w Federacji Rosyjskiej, współczesny stan przestępczości jest wynikiem znacznych zmian politycznych, ekonomicznych i społecznych. To one przez lata kształtowały i nadal utrzymują autorytarny system zarządzania tym krajem. Pod względem ekonomicznym spychają znaczną część społeczeństwa na margines życia. Wzmacniają brak szacunku do prawa oraz pogłębiają u Rosjan nieobcą im historycznie i kulturowo przemoc. W tych warunkach dosyć łatwo naruszają więc prawo, po czym wpadają w tryby surowego wymiaru sprawiedliwości. Następnie umieszczani są w jednej z wielu instytucji penitencjarnych, w których panują niehumanitarne, wręcz przerażające warunki bytowe (brud, choroby, niewystarczające i nieswieże wyżywienie, przeludnienie) i złożone relacje z ich administracją. Te czynniki w znacznej mierze decydują o zachowaniach przebywających tam aresztowanych i skazanych.

Przestępczość nazwana przez Doktoranta „więzienną” stanowi w tym kraju ogromny problem. Dość powiedzieć, że 25% rosyjskich mężczyzn z powodu aresztowania i skazania przebywała w instytucjach penitencjarnych. Do wykonania w nich kary pozbawienia wolności często przychodzili jako „źli”, a opuszczali je jako „jeszcze gorsi”, co wywierało znaczny wpływ zarówno na ich życie, jak i na społeczeństwo.

Zatem, pod względem kryminologicznym temat jest wart zbadania. Wymaga poznania specyfiki systemu penitencjarnego w Rosji, jego podstaw prawnych, fenomenu przestępczości w instytucjach penitencjarnych, jej etiologii i sposobów reakcji wobec zjawiska. Spis treści recenzowanej rozprawy przekonuje o podjęciu trudu zbadania tej przestępczości według ww. kryteriów.

Ponadto, ze względu na niewielką liczbę opracowań polskich autorów z zakresu przestępczości więziennej w Rosji, treść rozprawy umożliwi polskiemu czytelnikowi zapoznanie się z tą problematyką.

Odnosząc się oceny tytułu rozprawy, należy zauważyć, że Doktorant analizował różne nazwy i pojęcia przestępczości występującej w instytucjach penitencjarnych w celu wybrania najodpowiedniejszej (s. 269-272). Trzeba stwierdzić, że w literaturze rosyjskiej najczęściej używa się pojęć: „przestępczość penitencjarna” lub „przestępczość w miejscach pozbawienia wolności”. Według różnych autorów można rozumieć je zarówno wąsko, jak i szeroko ze względu na zakres popełnianych przestępstw, ich miejsce (wszystkie rodzaje instytucji penitencjarnych) i sprawców (tymczasowo aresztowani, skazani, funkcjonariusze Federalnej Służby Wykonywania Kar). Zatem, bazując na dorobku rosyjskiej kryminologii, Doktorant powinien w tytule rozprawy posłużyć się jednym z wymienionych pojęć dotyczących przestępczości w jednostkach penitencjarnych i wskazać zakres jego analiz. Wprawdzie na s. 152 preferował „przestępczość penitencjarną”, ale w rezultacie nie użył żadnej z ww. nazw. Posłużył się on pojęciem „przestępczość więzienna”. Trzeba zauważyć, że w Rosji nie używa się go, uznając, że dotyczy miejsca popełnienia czynu – więzienia (*tiurma*), tj. tylko jednej z kilku instytucji penitencjarnych w Rosji. Natomiast, jak wynika z lektury rozprawy Doktorant nie prowadził analiz dotyczących wyłącznie więzień, ale także i innych rodzajów instytucji penitencjarnych, a przedmiotem zainteresowania uczynił przestępstwa osób w nich umieszczonych. Zatem, można sądzić, że przyjmując tytułową nazwę posłużył się on skrótem myślowym obejmującym przestępczość skazanych, więźniów. Powyższe wątpliwości wynikają z braku wyjaśnienia pojęcia „przestępczości więziennej” na początku rozprawy.

II. Ocena struktury rozprawy doktorskiej

Rozprawa składa się z ośmiu rozdziałów, Podsumowania, Bibliografii, Wykazu tabel, Wykazu wykresów, Wykazu rysunków, Wykazu fotografii i Streszczenia w języku angielskim.

Rozdział 1. pt.: „Wprowadzenie do problematyki przestępczości więziennej” tworzą trzy części. Pkt 1.1., zgodnie z jego nazwą, powinien przedstawiać przestępczość więzienną jako kategorię kryminologiczną. Ukazano w nim zakres kryminologii, katalog kar w polskim kodeksie karnym z 1997 r., istotę kary pozbawienia wolności, cel jej wykonywania, ocenę umieszczania sprawców przestępstw w więzieniu. Jednakże, jego analiza wskazuje, że zawiera on zbyt mało kryminologicznych rozważań oraz niepotrzebne odniesienia do polskiego prawa karnego materialnego i karnego wykonawczego.

Pkt 1.2. zatytułowany „Komparatystyczne ujęcie zjawiska przestępczości więziennej” zawiera tabelarycznie ukazane informacje dotyczące populacji więziennej (liczby skazanych odbywających karę pozbawienia wolności, odsetek osób tymczasowo aresztowanych, odsetek kobiet, nieletnich i cudzoziemców) oraz wskaźniki osadzonych w wybranych krajach w 2021 r. (Anglii, Niemczech, Polsce, Federacji Rosyjskiej, USA). Pozwoliły one pokazać, że na tle analizowanych państw europejskich Rosja wykazuje pod względem liczbowym największą populację więzienną oraz najwyższe jej wskaźniki, w tym odsetek osób tymczasowo aresztowanych i skazanych kobiet). Jak się wydaje, dla pełniejszej analizy niezbędne byłoby ukazanie tych kwestii na przestrzeni dłuższego okresu czasu. Podobna uwaga dotyczy też danych zawartych w tabeli nr 2 dotyczącej liczby placówek i pojemności systemu więziennego w wybranych krajach. Następnie zasygnalizowano kwestie przestępstw w więzieniach, przemocy w nich, zamieszek, przestępczości narkotykowej i kontrabandy do instytucji penitencjarnych zabronionych w nich przedmiotów, przynależności do gangów. Ukazano je w kontekście zagrożeń dla bezpieczeństwa instytucji penitencjarnych o charakterze przestępczym. Dokonano tego odnosząc się do doświadczeń polskich, brytyjskich, amerykańskich.

Pkt 1.3. pt.: „Przestępczość więzienna na tle ogólnego obrazu przestępczości w Federacji Rosyjskiej” zawiera szeroką prezentację i omówienie stanu, struktury, dynamiki przestępczości w tym państwie w latach 2014-2021, w tym charakterystyki sprawców przestępstw (m.in. nieletnich, kobiet, recydywistów, sytuacji materialnej sprawców) oraz kwestie wykrywalności przestępstw. Doktorant wyjaśnił ograniczony czasokres analiz powołując się na wyniki badań statystycznych recenzentki niniejszej rozprawy za okres 1992-

2013 z analizowanego przez niego zakresu i związany z tym brak potrzeby przywoływania wcześniejszych danych. Następnie omówił zagadnienie „przestępczości więziennej”, w którym zaprezentował i poddał analizie dane dotyczące tymczasowo aresztowanych i skazanych umieszczonych w aresztach śledczych i więzieniach, liczby skazanych odbywających karę pozbawienia wolności w koloniach karnych dla dorosłych (wg popełnionego czynu, wg wymiaru kary), w tym recydywistów (tabele nr 10-13, wykres nr 13). Należy jednak stwierdzić, że w ten sposób nie omówił przestępczości więziennej, a charakterystykę populacji skazanych. Dopiero w tabelach nr 14 i 15 przedstawił liczby przestępstw popełnionych w aresztach śledczych, więzieniach i koloniach karnych, czyli stan przestępczości więziennej. W przeprowadzonych analizach zabrakło ukazania udziału przestępczości więziennej w ogólnej liczbie przestępstw (na co wskazywała nazwa pkt 1.3.). Rozdział nie zawiera podsumowania.

Rozdział 2. pt.: „Rosyjski system penitencjarny z perspektywy historycznej i współczesnej” składa się z 2 części (w tym jednej rozbudowanej). W pkt 2.1. ukazano ewolucję systemu penitencjarnego w dawnej Rosji, Rosyjskiej Federacyjnej Republice Radzieckiej i Federacji Rosyjskiej w okresie od XII w. do 1991 r. Wskazywano na źródła prawa z tego zakresu, opisywano miejsca wykonywania kary pozbawienia wolności i warunki w nich panujące. Przekazywane informacje ilustrowano rysunkami i zdjęciami (brak rys. 3, s. 76). W miarę dostępności informacji prezentowano dane statystyczne dotyczące liczb skazanych w omawianym okresie. Przedstawiono to w sposób syntetyczny i uporządkowany ze wskazaniem na strukturę organizacyjną i system zarządzania jednostkami penitencjarnymi oraz specyfikę, a także surowość systemu penitencjarnego w analizowanym czasie. Ponieważ analizy historyczne zostały zakończone na roku 1991, to należało się spodziewać dalszych rozważań dotyczących rozwoju tego systemu od roku 1992 w Rosji jako w samodzielnym państwie. Natomiast, zostały one przez Doktoranta pominięte, a kolejne poddawane analizie dane dotyczyły dopiero roku 2021. Należy żałować braku omówienia sytuacji w systemie penitencjarnym w tak ważnym okresie dla rozwoju tego kraju.

W pkt 2.2. w dokonano charakterystyki współczesnego systemu penitencjarnego (stan na 2021 r.). Przedstawiono w nim strukturę organizacyjną obejmującą różne rodzaje instytucji penitencjarnych uregulowanych w rosyjskim kodeksie karnym wykonawczym Federacji Rosyjskiej z 1997 r. (kkw FR). Następnie w sposób wybiórczy, bez wskazywania dokładnych podstaw prawnych podawanych informacji, opisano warunki odbywania kary pozbawienia wolności w koloniach karnych o zwykłym rygorze, koloniach o zaostrzonym rygorze,

koloniach o specjalnym rygorze (w tym dla skazanych na karę dożywotniego pozbawienia wolności oraz dla szczególnie niebezpiecznych recydywistów), koloniach-osadach, aresztach śledczych, więzieniach i koloniach poprawczych dla nieletnich. Z informacji zawartych na s. 92 wynika, że źródłem podawanych informacji jest art. 74 kkw FR, jednakże w rzeczywistości - także kilka innych przepisów (np. art. 99 dotyczący normy przestrzeni życiowej przypadającej na jednego skazanego na karę pozbawienia wolności w koloniach poprawczych). Lektura tej części rozprawy wskazuje, że Doktorant dokonał analizy według niego najważniejszych regulacji dotyczących wykonywania kary pozbawienia wolności przez określone kategorie osób skazanych na różne kary w różnych rodzajach instytucji penitencjarnych. Wydaje się, że w celu rzetelnej dokumentacji przedstawianych rozwiązań każdorazowo powinien podawać numery artykułów kodeksu karnego wykonawczego. Następnie ukazano statystyczny stan systemu penitencjarnego w Rosji, wskazujący na to, że „plasuje to Rosję pod względem liczby więźniów na 100 tys. mieszkańców na pierwszym miejscu w Europie” (s. 92). Zauważalny jest brak źródeł potwierdzających ukazywane liczby instytucji penitencjarnych i ich „obudowy”. Rozdział nie zawiera podsumowania.

Rozdział 3. pt.: „Prawo penitencjarne w Rosji” składa się z trzech części. Najpierw ukazano ewolucję prawa penitencjarnego od XI w. do 1970 r. Zatem, pominięto okres od lat 1970. do 1996 r. W pkt 3.1. syntetycznie ukazano wybrane instytucje rosyjskiego prawa karnego materialnego (kategorie przestępstw ze względu na przedmiot ochrony, pojęcie przestępstwa, kategorie przestępstw ze względu na ich wagę, katalog kar, kwestie kary śmierci). Przedstawione informacje należy uznać za „informacje wyjściowe” do dalszych analiz. Pkt 3.2. poświęcono szerszemu omówieniu rosyjskiego prawa karnego wykonawczego. Wymieniono ustawy federalne tworzące system ustawodawstwa karnego wykonawczego, jego zakres i cel. Przedstawiono budowę kodeksu karnego wykonawczego z 1997 r., dokonano prezentacji jego wybranych przepisów dotyczących m.in. wykonywania kar izolacyjnych i nie izolacyjnych oraz kary śmierci, kwestii resocjalizacji skazanych, środków oddziaływania wobec nich. Pkt 3.3., jak nazwa wskazuje, powinien dotyczyć relacji regulacji więziennych Federacji Rosyjskiej wobec standardów międzynarodowych. Należało więc oczekiwać wskazania tych standardów, a następnie poddania ich ocenie pod kątem spełnienia przez rosyjski system penitencjarny. Natomiast w ramach analiz Doktorant stwierdził, że w praktyce w Rosji występują problemy „z zapewnieniem praw, wolności i ochrony prawnych interesów osób podejrzanych, oskarżonych i skazanych” (s. 121) oraz naruszenia jednej z ustaw federalnych. Wskazał na niektóre z nich kończąc rozważania

stwierdzeniem, że „nie były zgodne z ustawodawstwem Federacji Rosyjskiej i normami międzynarodowymi (...)” (s. 122). Wydaje się, że zagadnienia te omówił zbyt pobieżnie. Rozdział nie zawiera podsumowania.

Rozdział 4. pt.: „Przestępczość więzienna na tle teoretycznego dorobku kryminologii” składa się z trzech części (jednej rozbudowanej). Rozpoczyna go krótkie wprowadzenie. W pkt 4.1. omówiono wybrane teorie kryminologiczne (C. Lombroso, E. Ferri, E. Sutherland, E. Durkheim, T. Hirschi, E. Lemert i H. Becker) oraz teorie kary. Przedstawiono ich najważniejsze założenia, w niewielkim stopniu odnosząc się do przestępczości więziennej. Pkt 4.2. został poświęcony ukazaniu tytułowej przestępczości w świetle dorobku rosyjskiej kryminologii (s. 139-144). Ukazano w nim poszukiwania przez rosyjskich kryminologów umiejscowienia dla zjawiska przestępczości więziennej, czy w kryminologii, czy w wydzielonej z niej - kryminologii penitencjarnej. W pkt. 4.3. omówiono pojęcie, przedmiot, metodę i strukturę rosyjskiej kryminologii penitencjarnej, zwanej również kryminopenologią. Ukazano najważniejsze elementy tej nauki i jej relacje z innymi na tle dylematów rosyjskich kryminologów. Rozdział nie zawiera podsumowania.

Rozdział 5. pt.: „Geneza oraz struktura rosyjskiej przestępczości więziennej” składa się z dwóch części (w tym jednej rozbudowanej). Na wstępie Doktorant przedstawił definicję przestępczości penitencjarnej, informując o zamiennym stosowaniu z nią pojęć: „przestępczość więzienna”, „przestępczość w miejscach pozbawienia wolności”. Zaproponował, by przez przestępczość penitencjarną rozumieć: „ogół przestępstw popełnianych na terenie jednostek penitencjarnych przez osadzonych, funkcjonariuszy i administrację więzienną oraz inne osoby przebywające w momencie popełnienia czynu na terenie placówki” (s. 152). Zatem, zaproponował szerokie ujęcie tego zjawiska. Wywołuje to konsternację ze względu na posługiwanie się przez Doktoranta w rozprawie węższym pojęciem - przestępczość więzienna.

Pkt 5.1. zawiera bardzo syntetyczny opis czynników determinujących przestępczość więzienną. Wydaje się, że omawiając to zagadnienie pominięto kwestie osobowości skazanych, występowanie u nich różnego rodzaju zaburzeń emocjonalnych i psychicznych, a także inne instytucjonalne problemy rosyjskiego więziennictwa (przeludnienie instytucji penitencjarnych, mankamenty fizycznej i technicznej ochrony oraz bezpieczeństwa skazanych, brak odpowiednio wykształconej kadry). Natomiast słusznie wskazano na występujący w Rosji od lat kryzys kary pozbawienia wolności. Jak twierdzi rosyjski kryminolog prof. J. Gilinskij „więzienie jest szkołą kryminalnej profesjonalizacji, a nie

miejszem poprawy”.

W pkt 5.2. w ramach wprowadzenia w sposób tabelaryczny i poprzez wykresy ukazano statystyczny stan przestępstw popełnionych w instytucjach penitencjarnych w latach 2014-2021 w podziale na ich rodzaje i liczby przestępstw „udaremnionych”. Następnie analizie poddano wybrane, najczęściej popełniane przestępstwa w instytucjach penitencjarnych, tj.: „zabójstwa i uszkodzenia ciała, zamachy na funkcjonariuszy oraz pracowników służby więziennej, ucieczki z zakładów karnych, aresztów i więzień, przestępczość związana z „drugim życiem”, przestępczość narkotykowa, alkohol w instytucjach penitencjarnych, przedmioty zakazane w więzieniu, praktyki korupcyjne”. Należy zauważyć, że niektóre nazwy ww. zachowań nie odzwierciedlają nazwy przestępstwa, np.: „alkohol w instytucjach penitencjarnych, przedmioty zakazane w więzieniu”. Wybrane do analizy przestępstwa obejmowały prezentacje regulacji z kk FR, krótki komentarz do niej (niestety, bez źródła), liczby przestępstw lub skazanych za ich popełnienie oraz etiologię. Na tym tle wyróżnia się pod względem poznawczym omówienie przestępczości związanej z „drugim życiem” obejmujące strukturę, hierarchię skazanych, swoiste prawo, tatuaże (s. 181-202). Kwestie związane z „alkoholem w instytucjach penitencjarnych” oraz problemy związane z „przedmiotami zakazanymi w więzieniu” opisano poprzez pryzmat naruszenia regulaminu dotyczącego ustalonego porządku odbywania kary. „Praktyki korupcyjne” omówiono jako cztery przestępstwa korupcyjne zawarte w rosyjskim kodeksie karnym, ukazując specyfikę ich popełniania w warunkach izolacji penitencjarnej. Rozdział nie zawiera podsumowania.

Rozdział 6. pt.: „Zjawisko *worów w zakonie* jako szczególny przejaw rosyjskiej przestępczości więziennej” składa się z dwóch części. W pkt 6.1. dokonano kryminologicznej charakterystyki tej „elity świata przestępczego” ukazując, w szczególności, ewolucję zjawiska, jego specyfikę, charakterystykę *worów w zakonie*, sposoby ich komunikacji, obyczaje. Dokonano tego w sposób właściwy. W pkt 6.2. szeroko omówiono działalność *worów w zakonie* w wybranych państwach Europy (Hiszpania, Grecja, Niemcy, Polska) oraz Stanach Zjednoczonych. Prawidłowo przedstawiono formy ich przestępczej aktywności. Rozdział nie zawiera podsumowania.

Rozdział 7. pt.: „Rosyjska przestępczość więzienna w świetle badań” składa się z czterech części. W pkt 7.1. dokonano „przeglądu dotychczasowego dorobku badawczego w zakresie przestępczości więziennej w Federacji Rosyjskiej”. Ponownie odniesiono się do sporów, dyskusji prowadzonych przez rosyjskich kryminologów oraz związanej z nimi różnorodności w definiowaniu przestępczości więziennej, a właściwe - najczęściej określanej

jako penitencjarnej. W pkt 7.2. wskazano kierunki zainteresowań badaczy z wybranych państw przestępczością więzienną w Rosji, w tym konkretnymi naruszeniami prawa, ale częściej - warunkami panującymi w instytucjach penitencjarnych. Następnie przedstawiono trudności związane z zaprojektowanymi badaniami empirycznymi, które napotkał Doktorant. Jak wynika z jego wyjaśnień, podstawową barierą okazała się napaść Rosji na Ukrainę skutkująca całkowitym zerwaniem relacji naukowych między badaczami polskimi i rosyjskimi. Następstwem wojny stało się też zablokowanie stron niektórych organów państwowych, np. MSW FR, będących źródłem informacji o przestępczości. Pkt 7.3. zawiera prezentację założeń metodologicznych recenzowanej rozprawy (cel, zakres czasowy, źródła informacji, struktura rozprawy, prawna i kryminologiczna perspektywa analizy zjawiska). Przedstawiono w nim sformułowany przez Doktoranta ogólny problem badawczy, problemy „częstkowe” i hipotezy szczegółowe. W pkt 7.4. przedstawiono wnioski z przeprowadzonych badań. Oceniono przedstawione dane statystyczne z zakresu przestępczości więziennej, odniesiono się do ukazanych wcześniej kategorii przestępstw i zagrożeń najczęściej występujących w instytucjach penitencjarnych. Rozdział zawiera syntetyczne podsumowanie rozdziału.

Rozdział 8. pt.: „Przeciwdziałanie przestępczości więziennej Federacji Rosyjskiej” składa się z trzech części. W pkt 8.1. dokonano wprowadzenia do problematyki profilaktyki penitencjarnej. Na bazie literatury polskiej, raportów organizacji międzynarodowych i opracowań rosyjskich autorów wskazano na ogólne priorytety państwa w zakresie polityki i profilaktyki penitencjarnej, zawierające również wskazówki dla organów rosyjskich. Pkt 8.2. poświęcono analizie „modelu” zwalczania przestępczości więziennej w Rosji. Trzeba przy tym stwierdzić brak występowania tego modelu w tym państwie, gł. ze względu na surową politykę karną państwa, znaczne rozmiary populacji więziennej, trudne warunki bytowe panujące w instytucjach penitencjarnych, brak odpowiedniego przygotowania kadry zatrudnionej w nich, nieskuteczność prewencji i resocjalizacji. Wprawdzie Doktorant ukazał środki prawne zawarte w kkw FR, które powinny wspomagać pracę wychowawczą ze skazanymi, aczkolwiek sam zauważył, że pozbawienie wolności stanowi w Rosji także narzędzie zwalczania przeciwników politycznych i konkurentów biznesowych. Stwierdził przy tym, że ich resocjalizacja nie stanowi priorytetu w pracy funkcjonariuszy więziennych. Doktorant wskazał, że podejmowane działania w zakresie przeciwdziałania przestępczości więziennej najczęściej nie są skuteczne.

W pkt 8.3. pokuszono się o przedstawienie perspektyw rozwoju przestępczości

więziennej w Rosji. Dokonano tego w oparciu o analizy koncepcji systemu penitencjarnego w Federacji Rosyjskiej przyjętej do 2030 r., z której wynika, że państwo systematycznie naprawia ten system, doinwestowuje, poszerza kontakt skazanych ze światem zewnętrznym (w tym z przedstawicielami organizacji międzynarodowych), podnosi poziom oddziaływań wychowawczych wobec skazanych, poprawę bezpieczeństwa w tych instytucjach zarówno skazanych, jak i administracji, informatyzację instytucji. Doktorant zakłada, na podstawie prowadzonych i planowanych działań organów państwowych na rzecz poprawy funkcjonowania systemu penitencjarnego w Rosji, możliwe jest w przyszłości osiągnięcie pozytywnych efektów w tym zakresie. W odpowiedzi na to stwierdzenie recenzentka wyraża odmienne zdanie. Nie przewiduje odczuwalnej poprawy funkcjonowania systemu penitencjarnego w Rosji. Uzasadnia to historycznie ukształtowanym podejściem organów państwowych do skazanych jako do „nie ludzi” ze wszelkimi tego następstwami w placówkach penitencjarnych.

Podsumowanie stanowi weryfikację postawionych hipotez badawczych poprzez analizę przedstawionych w rozprawie informacji. Zawiera ono nowe przemyślenia i oceny Doktoranta, jak też te prezentowane wcześniej podczas rozważań.

Bibliografia zawiera wykaz 104 monografii i podręczników, 125 źródeł w postaci artykułów naukowych, tekstów źródłowych i zbiorów statystycznych, 9 polskich i rosyjskich ustaw, 7 innych źródeł dotyczących prawa, 42 źródła pozyskane z Internetu. Zatem, wykorzystane źródła informacji są bogate i zróżnicowane. Pochodzą nie tylko od autorów rosyjskich, ale i zagranicznych, co często „prostuje” perspektywę analizowanego problemu. Niektóre akty prawne nie zawierają dokładnych źródeł dokumentacyjnych, tj. najczęściej stron internetowych. Można też zwrócić uwagę na brak w Bibliografii powoływanych w tekście dwóch opracowań recenzentki: *Kierunki rozwoju kryminologii w Rosji*, *Archiwum Kryminologii 2007-2008*, T. XXIX-XXX i *Ewolucja przestępczości zorganizowanej w Rosji*, *Miscellanea Historico-Iuridica 2008*, t. VI.

Analiza struktury rozprawy pozwala stwierdzić, że Doktorant ujął w niej niemalże wszystkie istotne zagadnienia dotyczące przestępczości więziennej w Rosji. Jednakże, można do niej zgłosić pewne propozycje korekty w celu uporządkowania toku analiz. Jak się wydaje, na początku rozprawy należy zamieścić wyodrębnioną część w postaci Wprowadzenia. Powinno się w niej zawrzeć wszystkie informacje z pkt 7.2. ze s. 279-287 (tj. cel badań, ich zakres, uzasadnienie podjętego problemu, założenia badawcze, struktura rozprawy). Zwłaszcza istotne byłoby wyjaśnienie na początku badań pojęcia tytułowego zjawiska i

wskazanie aprobowanej definicji przez Doktoranta. Pozwoliłoby to czytelnikowi na starcie na zapoznanie się z podstawowymi informacjami dotyczącymi procesu badawczego przeprowadzonego na potrzeby rozprawy.

III. Ocena warsztatu badawczego

Ocenie w tym zakresie zostanie poddana, zarówno część teoretyczna, dogmatyczna, jak i empiryczna rozprawy. Przeanalizowane będą główne elementy wpływające na poprawność przebiegu procesu badawczego: 1) dobór, celowość i przydatność zastosowanych metod, 2) trafność zauważonych problemów i postawionych hipotez, a także 3) sposób prowadzenia analiz teoretycznych i dogmatycznych oraz badań empirycznych oraz opracowania ich wyników.

Dobór, celowość i przydatność wykorzystanych metod badawczych należy ocenić pozytywnie. Na potrzeby przygotowania rozprawy zastosowano następujące metody: językowo-logiczną, historyczno-prawną, analizy literatury, formalno-dogmatyczną i statystyczną. Są to metody odpowiednie do przeprowadzenia badań kryminologicznych wspartych analizami dogmatycznymi.

Podobnie pozytywnie należy ocenić trafność zauważonych problemów i postawionych hipotez. Ogólny problem badawczy został przez Doktoranta sformułowany jako pytanie: „W jaki sposób przestępczość więzienna w Federacji Rosyjskiej powstała, rozwijała się od 2000 roku i jakie są jej obecne tendencje?”. Postawiono też problemy „cząstkowe” i hipotezy szczegółowe. Zawierają one najważniejsze kwestie dotyczące badanego zjawiska. Należy jednak zauważyć nieuporządkowane relacje między problemami „cząstkowymi” a hipotezami szczegółowymi.

Sposób prowadzenia analiz teoretycznych i dogmatycznych oraz opracowania ich wyników zasadniczo należy ocenić pozytywnie. Analizie poddano zróżnicowaną literaturę i inne źródła, w tym autorów rosyjskich, co niejednokrotnie wymagało krytycznego spojrzenia na przekazywane przez nich informacje. Z kolei opracowania zagranicznych autorów pokazywały możliwości spojrzenia na zjawisko z innej perspektywy. Należy stwierdzić, że analizy dogmatyczne rosyjskiego prawa karnego materialnego i karnego wykonawczego miały bardziej charakter sprawozdawczo-informacyjny. Z pewnością było to związane z tytułowym kryminologicznym aspektem rozprawy i jej ograniczonymi ramami. Trzeba przy tym podkreślić, że prowadzone rozważania wymagały znajomości specjalistycznego języka rosyjskiego oraz umiejętności właściwego rozumienia i interpretacji przekazywanych treści.

Sposób prowadzenia badań empirycznych oraz opracowania ich wyników zasadniczo należy ocenić pozytywnie. Ocena dotyczy głównie prezentacji i analiz wyników badań statystycznych. Należy podkreślić wykorzystanie w rozprawie wszystkich dostępnych źródeł informacji statystycznych dotyczących przestępczości i kwestii związanych z funkcjonowaniem systemu penitencjarnego w Rosji. Trzeba zauważyć, że nieraz są one pełne mankamentów liczbowych, są cząstkowe, zamieszczone na różnych stronach internetowych. Zatem, ich ustalenie i opracowanie wymaga zarówno nakładu pracy, jak i umiejętności krytycznej analizy.

Należy też odnieść się do projektowanych przez Doktoranta badań empirycznych. Przedstawił on napotkane trudności związane z ich wykonaniem, które właściwie uniemożliwiły ich przeprowadzenie. Na s. 286 informował o przygotowanym narzędziu badawczym w postaci kwestionariusza ankiety skierowanej do oskarżonych oraz skazanych i ich rodzin nawiązującego do pytań badawczych. Następnie, według niego, kwestionariusz ten zamieszczony został „w formie elektronicznej na forach internetowych dla byłych osadzonych jako dodatkowe narzędzie badające ich subiektywne poglądy”. Jednakże, uzyskanych wyników nie przedstawiono w recenzowanej rozprawie.

IV. Ocena formalnej strony rozprawy

Zasadniczo, strona formalna rozprawy zasadniczo nie budzi zastrzeżeń.

Przypisy wykonane zostały najczęściej poprawnie, aczkolwiek niektóre informacje wymagają podania dokładnego (nieraz internetowego) źródła (np.: tab. 3, s. 22; pierwszy akapit, s. 35; ostatni akapit, s. 51, s. 146, 147 i 148 i kilka innych).

Zasadniczo, język rozprawy jest poprawny, aczkolwiek Doktorant nie uniknął skrótów myślowych, określeń potocznych, czy lapsusów, np.: „Jednym ze środków karnych stosowanych wobec sprawców przestępstw jest pozbawienie wolności” (s. 6); „umieszczenie sprawców w zakładach zamkniętych” (s. 8, 9), gdy chodzi o więzienia; „kara więzienia” (s. 8), gdy chodzi o karę pozbawienia wolności; „wyroki pozbawienia wolności” (s. 8), „dla skazanych na dożywocie” (s. 79), „przestępczość karna” (s. 146), „praktyki korupcyjne” (spis treści oraz s. 214), narodowość *worów w zakonie* (s. 235 – powinno być: obywatelstwo i narodowość *worów w zakonie*), ucieczki z zakładów karnych, aresztów i więzień (spis treści oraz s. 176 – powinno być: kolonii, aresztów i więzień).

Ponadto, należy zwrócić uwagę na potrzebę posługiwania się przez Doktoranta zarówno w tekście rozprawy, jak i w źródłach pod tabelami i wykresami oryginalnie brzmiącą nazwą

odpowiednika polskiej Służby Więziennej, czyli Federalnej Służby Wykonywania Kar (FSIN).

Rozprawa napisana jest w sposób przejrzysty.

V. Inne uwagi

Mimo wskazania niektórych kwestii wymagających modyfikacji czy uzupełnienia rozprawę doktorską oceniam pozytywnie. Doceniam wkład włożony w przygotowanie rozprawy znając trudności z dostępem do wiarygodnych i pełnych danych statycznych oraz wartościowej literatury, a także pokonanie problemów ze zrozumieniem zakresu znaczeniowego niektórych instytucji i specyfiki omawianych zjawisk, zwłaszcza w aspekcie historycznym.

Konkludując, przytoczone w niniejszej recenzji uwagi przekonują, że przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska mgr Radosława Jasińskiego spełnia wymagania określone w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (tj. Dz.U. z 2023 r., poz. 742) i może być podstawą dalszego postępowania w przewodzie doktorskim.

Białystok, dn. 20.12.2023 r.